

1. *Бацевич Ф. С.* Нариси з лінгвістичної прагматики: Монографія / Флорій Бацевич – Львів, ПАІС, 2010 – 336 с. 2. *Гальперин И. Р.* Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 140 с. 3. *Данилевская Н. В.* Научный текст в аспекте теории дискурса / Н. В. Данилевская //Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛЖ / Под ред. проф.Г.Н. Манаенко. Вып. 7. – Ставрополь: Изд-во СГПИ, 2009. – С. 37–46. 4. *Карасик В. И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.Карасик – М.: "Гнозис", 2004. – 390 с. 5. *Корзо М. А.* Украинская и белорусская катехетическая традиция конца XVI-XVIII вв.: становление, эволюция и проблема заимствований / М. А. Корзо; РАН, Институт философии. – М.: Канон+, 2007. – 672 с. 6. *Радзієвська Т. В.* Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – соціум – культура – мовна особистість: моногр. / Т. В. Радзієвська. / Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України. – К.: ДП "Інформ-аналіт. агентство", 2010. – 491 с. 7. *Радзієвська Т. В.* Текст як засіб комунікації / Т. В. Радзієвська / НАН України; Інститут української мови / М.М. Пещак (ред.). – 2. вид., стер. – К., 1998. – 191с. 8. *Синица И. А.* Языковая личность ученого-гуманитария XIX века /И.А.Синица. – К.: Издательский Дом Дмитрия Бурого, 2006. – 352 с. (Институт языкознания имени А. А. Потебни НАН Украины). 9. *Хомутова Т. Н.* Научный текст: интегральный подход / Т.Н.Хомутова: моногр. – Челябинск: Изд. Центр ЮурГУ, 2010 а. – 333 с. 10. *Яхонтова Т. В.* Лінгвістична генологія наукової комунікації / Т.В.Яхонтова. – Л.: Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 420 с. *ЗШ – Шумлянський Йосиф.* Зерцало до преїзреня и латвїйшаго зрозуменн# вїри святой – Унев, 1680. [2], 62 [13] арк. - Ст-др. ЦНБ В, Ш Кир 486.

Сингаївська Г.В., к.філол.н., ***Наубетова О.Д.***, студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

АРАБІЗМИ У СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ: ІСТОРІЯ ЗАПОЗИЧЕННЯ Й ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Статтю присвячено проблемі асиміляції та ролі арабських запозичень у сучасній іспанській мові. Детально аналізується їхня хронологічна класифікація, пласти іспанської лексики, у яких суттєвою є кількість арабізмів, часто вживаних у контексті сучасної мови.

Ключові слова: мова-донор, мова-реципієнт, безпосереднє запозичення, опосередковане запозичення, екзотизм, койне.

Статья посвящена проблеме ассимиляции и роли арабских заимствований в современном испанском языке. Детально анализируется их хронологическая классификация, пласты испанской лексики, в которых существенной является количество арабизмов, часто употребляемых в контексте современного испанского языка.

Ключевые слова: язык-донор, язык-реципиент, непосредственное заимствование, опосредствованное заимствование, экзотизм, койне.

This article concerns the problem of assimilation and the role of Arabic loanwords in modern Spanish. We analyse their chronological classification, the widest stratum of Spanish vocabulary in which the number of Arabic loanwords is significant and which are frequently used in the context of modern Spanish.

Key words: donor-language, target language, direct loan translation, indirect loan translation, exoticism, koine.

Серед запозичень у сучасній іспанській мові значною є частина східних іншомовних елементів, при цьому значно переважають слова арабського походження. Ця лексика активно вживається в іспанській мові завдяки різноманітним контактам носіїв зазначених мов, інтересу до арабської культури та соціальних інститутів, широкому розповсюдженню ісламу [Альтамира-и-Кревеа 1957, 165]. Саме тому вона потребує детального розгляду та дослідження.

Питання арабських запозичень на матеріалі різних мов висвітлювали такі вітчизняні і зарубіжні лінгвісти: Р.Д. Дажаббаров ("Арабские заимствования во французском языке" (1984)), А.П. Эль-Гаяр ("Арабские заимствования в английском языке" (1989)), С.Ю.Бухарова ("Специфика заимствований в испанском языке: На материале арабизмов и англицизмів" (1994)), К. Хютtemanн на матеріалі турецької мови ("Arabisches Lehnwortgut in der modernen turkischen Zeitungssprache" (1988)), А. Шульц на матеріалі французької мови ("Arabismen im französischen Wortschatz — Eine etymologische Betrachtung" (2004)), А. Абделькадер на матеріалі іспанської мови ("Moderne Arabismen in der spanischen Presse und im Internet" (2008)), Х. Фешарі на матеріалі перської мови ("Arabismen in der persischen Sprache - die semantische Entwicklung der Wörter Hedieh Feshari und Mihan Kakuan" (2007)). У цій статті ми намагалися детально розглянути хронологічну класифікацію арабських запозичень та визначити особливості їх функціонування у сучасній іспанській мові.

Арабська мова суттєво вплинула на лексику іспанської мови й поповнила її великою кількістю важливих позначень (близько 8000 слів) з різноманітних сфер життєдіяльності [Алисова 1982, 117]. Слід зауважити, що, незважаючи на тематичну різноплановість арабських запозичень, значна їх частина – слова релігійної тематики і більше 2000 слів – географічні назви арабського походження [Lapesa 1981, 97].

На сучасному етапі розвитку іспанської мови спостерігається підвищений інтерес до культури й побуту Сходу, мусульманської життєвої філософії. Пожвавлений інтерес європейців до мусульманського світу є саме тим фактором, що сприяє відкриттю меж для подальшого запозичення лексики (з арабської мови зокрема) [Зарринкуб 2004, 251].

Усебічний аналіз сучасного стану лексичної системи будь-якої мови неможливий без ретельного дослідження історії її розвитку та послідовного вивчення її різних історичних зрізів. Провідну роль у формуванні сучасної іспанської мови відіграло арабське завоювання Іспанії. За вісім століть свого перебування в Іспанії арабським завойовникам спільно з місцевим населенням вдалося створити високу культуру, яка висунула Андалусію в один ряд з найрозвиненішими областями арабського світу [Маслова 2007, 187].

Корінне населення Іспанії, частково арабізоване, прийняло мову завойовників [Родионов 2001, 262]. На культурному розвитку країни, а особливо Андалусії, сприятливо відобразились широкі зв'язки зі східними областями Халіфату, а також вплив традицій підкореного іспано-романського населення країни [Лабутина 2006, 190].

Процес запозичення слів арабського походження в іспанську мову відбувався упродовж усієї історії і триває донині. Запозичені лексичні одиниці дають можливість простежити хронологію їх проникнення у мову-реципієнт; основним часом запозичення є період арабського завоювання Іспанії (711-718 рр. н.е.) [Ярцева 1998, 660]. На сьогоднішній день процес запозичення арабізмів є теж доволі інтенсивним та суттєвим через підсилення інтересу Європи до арабської культури і релігії та активізації міграційних процесів. Проникнення арабізмів в іспанську мову зумовлене різноманітними контактами мовців: торговельними, політичними, науковими, культурно-мовними, що відіграють провідну роль ще з давніх часів і залишаються важливими на сьогоднішній день [Журавлев 2004, 345].

За хронологічною класифікацією арабізми в іспанській мові діляться на такі групи [Menéndez Pidal 1980, 145]:

1) Слова, що увійшли до мови у роки арабського завоювання або ж протягом усього періоду завоювання і початку зворотного завоювання Реконкісти з 711р. до середини XI ст.;

2) Слова, що увійшли до мови у період розпаду халіфату, панування альморавидів та перших альмохадів, або ж в епоху так званої "великої" Реконкісти (*las grandes Reconquistas*) з середини XI ст. до початку XIII ст.;

3) Слова, що увійшли до мови в епоху остаточної перемоги Кастилії і висування майбутньої кастильської мови, тобто початку розквіту іспанської літератури, з початку XIII ст. до його кінця.

Також виокремлюють арабізми, що увійшли в іспанську мову (або в романсе) через усну традицію (*voces populares*), через наукову мову та літератури (*voces cultas*).

Арабізми першого періоду були розповсюджені від Галісії до Каталонії, їх можна вважати спільними для усієї країни. Їхні характерні ознаки такі: 1) вони зафіксовані у документах до 1050 р.; 2) з'являються принаймні у трьох мовах: іспанській, португальській і каталонській; 3) мають різні фонетичні особливості, які свідчать про їх незалежний перехід у той чи інший романсе [Menéndez Pidal 1980, 153].

Більшість арабізмів цього періоду не дійшли до XIII ст. Слова, що збереглися, тісно пов'язані зі способом життя арабів: *mozlemo*; з арабськими адміністративними та суспільними установами: *alfoz*, *acogue*, *aldea*; військовою справою: *atalaya*, *alferez*; з різноманітними сферами сільського господарства: *acenna*, *xafariz*; з текстильною промисловістю: *algodón*, *almexía*, *acitara*; з хатнім побутом: *taza*, *almud*, *cafiz*.

Переважна частина арабізмів другого періоду збереглася, що свідчить уже про більш стійкий вплив мусульманської культури на іспанську мову.

Слова, запозичені у цей період, пов'язані з адміністративними та суспільними установами та їх представниками: *alcofra*, *alcalde*, *alguacil*, *caualmedina*, *forro*; з військовою справою: *adarga*, *alcácar*, *alcalde*, *almofar*, *belmez*, *rebante*. Менш частотною є побутова лексика: *alcantara*, *alfaja*; технічна: *alfamar*, *aljofar*, *guadamecí*, *talega*; термінологічна: *arroua*, *fanega*, *marauedi*.

Поява іспанських арабізмів свідчила про посилення прямого впливу арабської мови, зростання кількості перекладів. Зменшення кількості арабізмів без артикля *-al* свідчило про особливості білінгвістичної ситуації у цю епоху, яка змушує мовця підкреслювати іншомовну словоформу [Арутюнова 1961, 58].

Можливо, це був вияв арабсько-романського койне у період його становлення.

До арабізмів третього періоду відносять в основному тільки ті, які з'явилися у документах після 1200 р.

Однією з характерних рис цього періоду є поява арабізмів у романських мовах не безпосередньо, а через іспанську, хоча відомо і про зворотні випадки. Наприклад, арабізм *adalil* зафіксований спочатку у португальському варіанті *adail* [Шишмарев 2002, 216].

У цей період усе ще зустрічаються і "випадкові" арабізми. Вони нагадують технічні терміни. Велика кількість арабізмів відноситься до різних діалектів, найвідомішими з яких є: леонський (*budefa*), андалусійський (*alcaria, alenzel, arracife*), каталанський (*matafalúa*) і арагонський (*cauacequia, atamar*) [Шишмарев 2002, 218].

Для цього періоду притаманна перевага *voces cultas*, що підкреслює роль книжної культури у засвоєнні лексики чужої мови. Поширення арабських слів в усіх сферах культури, техніки та побуту відбувається більш рівномірно. З'являються нові терміни в галузі технології, мистецтв, назв тварин та рослин. Кількість воєнних термінів зменшилась. Запозичуються будівельні терміни, оскільки найбільший розквіт арабська архітектура Магрибу та Іспанії пережила у X-XVст. У великих містах (Рабаті, Маракеші, Фесе) будувалися касби – цитаделі, укріплені могутніми мурами з воротами та вежами, і медини – торгові та ремісничі квартали [Роулінг 2005, 181]. З'являються дієслова *achacar, atamar, falagar*; прислівники *balde, marrás*; прикметники *rafez, ajumado*; займенник *fulano* [Sandoval de la Maza 1998, 582].

Окрім іспанської мови, арабська значною мірою вплинула на формування лексичного складу інших мов, поширених у мусульманських країнах. Наприклад, 57% словникового запасу мови пушту, 42% урду та 30% перської складаються з арабських за походженням слів та виразів [Сергеев 2007, 127]. Однак з усіх мов, поширених на немусульманських територіях, саме в іспанській мові – найбільша кількість запозичень. Етимологічний словник іспанської мови показує, що переважна кількість слів, що починаються з "al-", є стовідсотковими запозиченнями з арабської мови. У цьому разі арабські слова перейшли в іспанську мову не у своїй початковій формі, а разом з визначеним артиклем *ال*, утворивши цілий пласт нової лексики: *alcohol* - *الأحول*, *alquimia* - *الخيمياء*, *albaricoque* - *البرقوق* [Баранов 1977, 23].

Окрім лексичних, відбулися і морфологічні зміни під впливом арабської мови. Проте їх кількість настільки незначна, що можна навести один приклад, який ілюструє випадок морфологічного запозичення. Це утворення прикметника від іменника: Iraq - العراق - "Ірак", *Iraqí* - العراقي - "іракський" [Баранов 1977, 55]. Переважну кількість запозичень арабської мови становлять прямі запозичення іменників, причому здебільшого при асиміляції нового слова відбувається зміна роду: *laca* (кармин) – ж. р, لك - ч. р, *café* (кафе) – ч. р, قهوة - ж. р. [Баранов 1977, 37-61].

Переважна частина запозичень з арабської мови збереглася і активно використовується у повсякденному спілкуванні. Завдяки безпосередньому контакту майже усі арабські запозичення є прямими, тобто тими, які перейшли з арабської мови прямо в іспанську, але існує декілька прикладів опосередкованого запозичення, наприклад слово *sultan* потрапило в іспанську мову не безпосередньо з арабської, а через турецьку [Шумовский 2004, 225].

Арабські запозичення широко вживаються в усіх семантичних групах іспанської мови, серед яких можна виокремити географічні назви (*Albufera* – від араб. البحيرة – *невелике озеро*, *Alcantara* – від араб. القنطرة - *міст*, *Guadalcazar* – від араб. القصر واد – *долина замку*), воєнні та юридичні терміни (*Almirante* – від араб. الأميرال - *адмірал*, *Alcazar* – від араб. القصر - *замок, фортеця*, *Rehén* – від араб. رهينة - *заручник*, *Tarifa* – від араб. تعريفة - *тариф*), назви рослин і тварин (*Aceituna* – від араб. زيتون - *оливка*, *Agroz* – від араб. أرز - *рис*, *Azucar* – від араб. السكر - *цукор*, *Jazmín* – від араб. ياسمين - *жасмин*, *Alfil* – від араб. الفيل - *слон*, *Gacela* – від араб. غزال - *газель*, *Jirafa* – від араб. زرافة - *жирафа*), назви хімічних речовин та субстанцій (*Aljez* – від араб. الجص - *гіпс*, *Azoque* – від араб. الزاوق - *ртуть*, *Elixir* – від араб. الإكسير - *еліксир*), наукові терміни (*Algebra* – від араб. الجبر - *алгебра*, *Amalgama* – від араб. ملغم - *амальгама*) [Баранов 1977, 20-149].

Великий пласт нової лексики в сучасній іспанській мові представлений екзотизмами – словами, які називають специфічні особливості арабо-ісламської культури і які не мають синонімів в іспанській мові. Вживання екзотизмів і термінів, що належать до культури країни, зумовлене або тематикою, необхідністю опису обрядів, побуту, звичаїв народу цієї країни, або рівнем володіння іноземною мовою, певними стилістичними та жанровими особливостями мови [Сергеев 2007, 152]. Наприклад: *Corán* – від араб. القرآن - *Коран*, *Narén* – від араб. حريم - *гарем*, *Islam* – від араб. إسلام - *іслам*, *Momia* – від араб. موميا , موميا , مومية - *мумія*, *Califa* – від араб.

خليفة - *халиф*, Beduino – від араб. بدوى - *бедуїн*, Minarete, Alminar – від араб. المنارة - *мінарет*, Almuédano, almuescín, muescín – від араб. مؤذن *муедзин*, Molá – від араб. ملا – *мулла* [Баранов 1977, 72-97].

Таким чином, переважна більшість арабських запозичень становить активну лексику сучасної іспанської мови та вживається у повсякденному спілкуванні. Процес асиміляції арабізмів у сучасній іспанській мові є достатньо складним через приналежність мови-донора та мови-реципієнта до різних мовних груп з різними алфавітними системами. Слова арабського походження були запозичені не лише в іспанську мову, а й у її діалекти: леонський, каталонський, андалусійський і арагонський. Значну частину арабських запозичень становлять слова релігійної, будівельної та наукової тематики, що свідчить не лише про вплив на мову та її розвиток, але й про збагачення іспанської культури.

Було здійснено аналіз слів арабського походження, в результаті якого встановлено, що більшість арабізмів належить до класу іменників. Це пояснюється складністю процесу асиміляції арабізмів, а іменники, як відомо, адаптуються найлегше. За ступенем асимільованості запозиченої лексики можна зробити висновок, що усі арабізми, досліджені та проаналізовані у нашій статті, інтегрувалися у систему іспанської мови: зазнали якісних змін, активно використовуються носіями іспанської мови, створюють синонімічні ряди, набувають переносних значень.

1. *Алисова Т.Б.* Введение в романскую филологию / Татьяна Борисовна Алисова, Тамара Александровна Репина, Мария Акоповна Таривердиева. – М.: Высшая школа, 1982. – 117 с. 2. *Альтамира-и-Кревеа Р.* История Испании в 2-х томах / Рафаэль Альтамира-и-Кревеа. – М.: Иностранная литература, 1957. – 165 с. 3. *Арутюнова Н.Д.* Очерки по словообразованию в современном испанском языке / Нина Давидовна Арутюнова. – М.: Высшая школа, 1961 – 58 с. 4. *Баранов Х.К.* Арабско-русский словарь / Х.К. Баранов / Харламей Карпович Баранов. – М.: Русский язык, 1977. – С. 20–149. 5. *Журавлев В.К.* Внешние и внутренние факторы языковой эволюции / Владимир Константинович Журавлев. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 345 с. 6. *Зарринкуб А.Х.* Исламская цивилизация / Абдул Хусейн Зарринкуб. – М.: Андалус, 2004. – 251 с. 7. *Лабутина Т.Л.* Взаимодействие культур и социумов в контексте всемирной истории / Татьяна Леонидовна Лабутина. – М.: РАН, Ин-т социологии, Наука, 2006. – 190 с. 8. *Маслова В.А.* Лингвокультурология: [учебное пособие для студентов высших учебных

заведений] / Валентина Авраамовна Маслова. – М.: Высшая школа, 2007. – 187 с. 9. *Родионов М.А.* Ислам классический / Михаил Анатольевич Родионов. – СПб.: Петербургское востоковедение, 2001. – 262 с. 10. *Роулинг М.* Европа в средние века. Быт, религия, культура. / Марджори Роулинг. – М.: Центрполиграф, 2005. – 181 с. 11. *Сергеев Ф.П.* Языковые контакты и заимствования: [учебное пособие по спецкурсу по социолингвистике] / Федор Павлович Сергеев. – Волгоград: Перемена, 2007. – С. 127–152. 12. *Шишмарев В.Ф.* Очерки по истории языков Испании / Владимир Федорович Шишмарев. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – С. 216–218. 13. *Шумовский Т.А.* Странствия слов. / Теодор Адамович Шумовский. – СПб.: Протей, 2004. – 225с. 14. *Ярцева В.Н.* Большой энциклопедический словарь. Языковедение. / Виктория Николаевна Ярцева. – М.: Большая российская энциклопедия, 1998 – 660с. 15. *Lapesa R.* Historia de la lengua española / Rafael Lapesa. – Madrid: Espasa, 1981. – 97p. 16. *Menendez Pidal R.* Origenes del español. Estado lingüístico de la Península Ibérica hasta el siglo XIII. 5 ed. / Ramon Menendez Pidal. – Madrid: Espasa, 1980. – P. 145-153. 17. *Sandoval de la Maza S.* Diccionario etimológico de la lengua castellana / Sergio Sandoval de la Maza. – Madrid: Impreso en COFAS, S.A., 1998. – 582p.

Науменко Л. П., доц., к. філол. н.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

КОНСТИТУЕНТИ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО БІЗНЕС-ДИСКУРСУ

У статті розглядаються конституенти бізнес-дискурсу, а саме учасники у їхніх статусно-рольових амплуа, локуси, тональність та регістри, стратегії та інтенції, прецедентні імена, висловлювання та тексти, цінності та ключові концепти, що складають основу створення когнітивно-прагматичної моделі цього різновиду дискурсу.

Ключові слова: учасник, статус, роль, локус, тональність, регістр, стратегія, прецедентне ім'я, висловлювання, текст, цінність, концепт.

В статье рассматриваются конституэнты бизнес-дискурса, а именно учасники в их статусно-ролевых амплуа, локусы, тональность и регистры, стратегии и интенции, прецедентные имена, высказывания и тексты, ценности и ключевые концепты, которые составляют основу создания когнитивно-прагматической модели этой разновидности дискурса.

Ключевые слова: учасник, статус, роль, локус, тональность, регистр, стратегия, прецедентное имя, высказывание, текст, ценность, концепт.